MOTIVLARNI ANIQLASHGA QARATILGAN EKSPERIMENTAL METODLAR

Samijonova Zarina Samijon qizi
2-kurs talabasi Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti
Pedagogika fakulteti Psixologiya yo‘nalishi
Elektron pochta: z6995860@gmail.com +998883161405

G‘ayratova Nargizabonu Bekzod qizi
2-kurs talabasi Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti
Pedagogika fakulteti Psixologiya yo‘nalishi
Elektron pochta: Nargizagayratova7@gmail.com +998995560603

Sharifboyeva Mohinur Nuriddin qizi
2-kurs talabasi Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti
Pedagogika fakulteti Psixologiya yo‘nalishi
Elektron pochta: Mohinursharifboyeva20061210@gmail.com +998938471206

Ilmiy rahbar: Dilmurodova Zilola Davronovna
O‘qituvchi, Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti Chirchiq, O‘zbekiston,
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0009-1124-8224
Elektron pochta: nazokatodiljanovna1431@gmail.com , + 998914023467

Annotatsiya: Ushbu tezisda motivlarni aniqlashga qaratilgan eksperimental metodlarning nazariy asoslari, psixologik mazmuni, ularning shaxs xatti-harakatlarini tushunish va baholashdagi o‘rni ilmiy jihatdan yoritiladi. Motivatsion jarayonlarning ichki xarakteri, ularni tashqi kuzatish orqali aniqlash qiyinligi sababli psixodiagnostik testlar, proektiv metodlar, eksperimental vaziyatlar, kuzatuv, intervyu va eksperimentning turli modellari qo‘llaniladi. Mazkur metodlar shaxsning ehtiyojlari, qiziqishlari, maqsadga yo‘naltirilganligi va xulq-atvor sabablarini aniqlashda samaradorligi bilan ajralib turadi.

Kalit so’zlar: Motivatsiya, motiv, eksperimental metodlar, psixodiagnostika, proektiv metod, kuzatuv, intervyu, ehtiyoj, xulq-atvor, psixologik tahlil.

Аннотация: В данной работе раскрываются теоретические основы и психологическое содержание экспериментальных методов, направленных на выявление мотивов личности. Показано, что скрытая природа мотивационных процессов требует использования психодиагностических тестов, проективных методик, экспериментальных ситуаций, наблюдения, интервью и моделей лабораторного эксперимента. Эти методы позволяют глубже понять потребности, интересы, целеполагание и поведенческие причины индивида.

Ключевые слова: Мотивация, мотив, экспериментальные методы, психодиагностика, проективная методика, наблюдение, интервью, потребность, поведение, психологический анализ.

Annotation : This thesis explores the theoretical basis and psychological structure of experimental methods used to identify human motives. Due to the hidden nature of motivational processes, various psychodiagnostic tests, projective techniques, experimental situations, observations, interviews, and laboratory experiment models are applied. These methods effectively reveal an individual's needs, interests, goal orientation, and underlying behavioral causes.

Keywords: Motivation, motive, experimental methods, psychodiagnostics, projective technique, observation, interview, need, behavior, psychological analysis.

KIRISH

Motivlarni o‘rganish psixologiya fanining eng murakkab va dolzarb yo‘nalishlaridan biridir, chunki inson xulq-atvori tashqi ko‘rinishda sodda bo‘lib tuyulsa-da, uning ichki psixik mexanizmlari nihoyatda murakkabdir. Motivlar shaxsni faoliyatga undovchi chuqur psixologik sabablar bo‘lib, ular ehtiyojlar, qiziqishlar, maqsadlar, qadriyatlar va shaxs tajribasi bilan bevosita bog‘liqdir. Shu sababli motivlarni aniqlash jarayoni faqat so‘rov yoki suhbat orqali emas, balki turli eksperimental metodlar orqali sinchiklab o‘rganiladi. Eksperimental metodlar motivlarni aniqlashda aniq mezonlar, ilmiy asoslangan sharoitlar, nazorat qilinadigan vaziyatlar va ishonchli psixodiagnostik ko‘rsatkichlarga tayanadi. Hozirgi zamon psixologiyasida laboratoriya eksperimenti, proektiv metodlar, kuzatuv, so‘rovnoma, testlar, rolli vaziyatlar, motivatsion to‘qnashuvlar, tanlovli topshiriqlar kabi metodlar keng qo‘llaniladi. Ushbu tezis motivlarni o‘rganishga qaratilgan eksperimental metodlarning nazariy mazmuni, qo‘llanish sohalari va amaliy ahamiyatini keng yoritadi.

ASOSIY QISM

Motivlarni aniqlashning eksperimental metodlari ichki psixologik jarayonlarni qayd etish, shaxsning yashirin ehtiyojlari va undovchi kuchlarini aniqlash imkonini beradi. Birinchi yirik guruh — psixodiagnostik testlar bo‘lib, ular motivatsion sohani strukturaviy o‘lchashga xizmat qiladi. Masalan, R.

Kettellning 16 faktori testi, Shvartzing qadriyatlar testi, Vilar tomonidan ishlab chiqilgan “faoliyatga yo‘naltirilganlik” testi motivatsion tizimning turli jihatlarini aniqlashda samarali hisoblanadi. Ikkinchi guruh — proektiv metodlar, xususan TAT (Tematik Apperseptiv Test), Rorschach testi, “Noma’lum rasmni davom ettirish” metodi, “Tugallanmagan gaplar” testi kabi metodlar shaxsning ongsiz motivlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Proektiv metodlarning asosiy afzalligi — respondentni bevosita bosim ostiga qo‘ymagan holda uning ichki ehtiyojlari va hissiy holatini ochib berishidir.

Uchinchi guruh — eksperimental vaziyatlar va rolli o‘yinlar. Bu metodda shaxs maxsus tashkil etilgan psixologik vaziyatga tushiriladi: tanlov, ziddiyat, vaqt yetishmovchiligi, resurslar cheklangan holat, guruh bosimi yoki ijtimoiy mas’uliyat vaziyatlari. Masalan, shaxsning raqobat yoki hamkorlikka moyilligini aniqlash uchun “Mahbus dilemmasi”, “Tanlov vaziyatlari” yoki “Muqobil qaror qabul qilish” kabi eksperimentlar tashkil etiladi. Bu metodlar motivning haqiqiy sharoitda qanday namoyon bo‘lishini aniqlashga yordam beradi.

To‘rtinchi guruh — kuzatuv va monitoring. Bu metod ayniqsa amaliy psixologiya, pedagogika va ijtimoiy psixologiya sohalarida qo‘llaniladi. Kuzatuv davomida shaxsning real xatti-harakati, qaror qabul qilish tezligi, muloqotdagi faolligi, tashkilotchilik sifatlari va tashabbuskorligi o‘rganiladi. Beshinchi yo‘nalish — intervyu va suhbat metodlari, ular

motivlarni sub'ektiv tarzda tushuntirishga imkon beradi. Strukturaviy intervyu orqali motivatsion ustuvorliklar, shaxs qadriyatlari, faoliyatga bo‘lgan munosabati va undovchi omillar aniq tasvirlanadi.

Barcha ushbu metodlar motivatsion jarayonlar murakkabligi, ularning yashirinligi va ko‘p omilliligi sababli birgalikda qo‘llanilganda eng samarali natijani beradi. Shuningdek, kombinatsiyalangan diagnostika — test + proektiv metod + eksperiment — shaxsning motivatsion xaritasini to‘liq shakllantirishga imkon yaratadi.

XULOSA

Motivlarni aniqlashga qaratilgan eksperimental metodlar psixologiyada shaxsni chuqur va ko‘p qirrali o‘rganishga imkon beruvchi eng samarali vositalardan biridir. Ushbu metodlar yordamida shaxsning ehtiyojlari, ichki undovchi kuchlari, qiziqishlari, ustuvor maqsadlari, qaror qabul qilish mexanizmlari va xulq-atvordagi real sabablar ochib beriladi. Proektiv metodlar yashirin motivlarni aniqlashda, testlar motivatsion strukturalarni o‘lchashda, eksperimental vaziyatlar esa motivning real sharoitda qanday amalga oshishini ko‘rsatishda muhim o‘rin tutadi. Shuning uchun motivatsiyani o‘rganishda turli metodlar majmuasi qo‘llanilishi eng to‘g‘ri yondashuv hisoblanadi. Ushbu yondashuv ilmiy tadqiqotlarda ham, pedagogik amaliyotda ham, psixologik maslahat jarayonida ham yuqori natijalar beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Atkinson J. “Motivation and Achievement”.
2. Maslou A. “Inson ehtiyojlari nazariyasi”.
3. Shorokhova N.P. “Eksperimental psixologiya asoslari”.
4. Vilyunas V.K. “Motivlarni psixologik tahlil qilish metodlari”.
5. Davletshin M.G. “Umumiy psixologiya”.